RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Keha/PRT

Muistio
Julkinen

Diaarinumero 48/090/2020

15.10.2020

Asia: HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytykset ja turvallisuustilanne

Rikosseuraamuslaitoksella on talousarvioesityksen mukaisesti käytettävissä 228,1 milj. euroa v. 2021, joten määrärahat nousevat 9,2 milj. eurolla v. 2020 talousarvioon nähden. Määrärahojen nousua selittävät mm. palkkojen tarkistukset (4,3 milj. euroa) ja Hämeenlinnan naisvankilan valmistuminen (1,9 milj. euroa). Lisäksi vuoden 2021 talousarvioesityksessä Rikosseuraamuslaitokselle osoitetaan 2,2 milj. euroa sakon muuntorangaistuksen uudistamiseen. Sakko- ja lyhytaikaisvankeja sijoitetaan lisämäärärahalla nykyistä enemmän ulkopuoliseen kuntoutukseen. Lisäksi Rikosseuraamuslaitokselle osoitetaan vankiloiden turvatekniikan uusimiseen 3,2 milj. euroa. Suuri osa vankiloiden turvateknisistä laitteista on teknisesti vanhanaikaisia ja huonokuntoisia, määräraha mahdollistaa sen, että osa kriittisistä järjestelmistä voidaan uusia. Vankiloiden turvatekniikan uusimiseen osoitettu rahoitus on tärkeä panostus vankilaturvallisuuden parantamiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen taloudellinen tilanne on tiukka mutta hallinnassa. Kuluvan vuoden määrärahoista siirtyy ensi vuodelle noin 6 prosenttia, mikä on hieman alle valtionhallinnossa yleisesti käytetyn 8 prosentin tavoitetason. Talousarvioesityksessä osoitettavan määrärahan turvin ensi vuoden toiminta ja henkilökuntamäärä voidaan suunnitella kuluvan vuoden tasolle.

Rikosseuraamuslaitoksen keskeisimmät toiminnalliset ja taloudelliset riskit liittyvät asiakastietojärjestelmän (Roti) hallittuun käyttöön ottamiseen toukokuun alussa, organisaatiorakenteiden uudistamishankkeen sujuvaan etenemiseen, henkilöstöresurssien saatavuuteen ja riittävyyteen sekä koronapandemian tuomaan epävarmuuteen.

Rikosseuraamuslaitos on onnistunut koronatoimissa, toistaiseksi vankien keskuudessa ei ole ollut koronatartuntoja. Koronaepidemian vuoksi lyhyiden vankeusrangaistusten ja sakon muutonrangaistusten täytäntöönpanon aloittamista rajoitettiin keväällä ja alkukesällä 2020. Sakon muuntorangaistuksen ja lyhytaikaisten enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistusten täytäntöönpanon rajoitettiin oikeusministeriön asetuksella 19.3.2020 lukien. Laki sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta (194/2020) astui voimaan 10.4.2020 ja oli voimassa 16.6.2020 saakka. Täytäntöönpanon rajoituksista ja tuomioistuinten keskeytetyistä jutuista johtuvien jonojen purun vuoksi v. 2021 päivittäisen vankiluvun arvioidaan olevan 170 vankia suurempi kuin mitä se olisi ilman koronaepidemiaa. Rikosseuraamuslaitos on koronaepidemian vuoksi esittänyt v. 2021

täydentävään talousarvioon lisämäärärahaa henkilöstömäärän lisäämiseksi ja suojavälinehankintoihin.

Yleisemmällä tasolla arvioituna Rikosseuraamuslaitoksen taloudelliset voimavarat ja henkilöstöresurssit ovat riittämättömät toiminnan laajuuteen ja käytössä oleviin rakenteisiin nähden. Myös Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) kiinnitti huomiota Rikosseuraamuslaitoksen liian pieneen henkilöstömäärään syyskuussa 2020 tekemänsä tarkastuskäynnin yhteydessä. Lisäksi komitea kiinnitti huomiota kouluttamattoman ja epäpätevän valvontahenkilökunnan suureen määrään ja siitä aiheutuviin riskeihin.

Henkilöstöresurssien niukkuuden vuoksi vangeille ei kyetä järjestämään riittävästi toimintaa ja läsnä olevaa valvontaa, mihin myös CPT kiinnitti huomiotaan. Lisäksi henkilöstö joutuu usein työskentelemään yksin, mikä on ongelmallista työturvallisuuden näkökulmasta.

Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstövajaus johtuu pääosin vuosina 2006-2016 toteutetusta talouden tuottavuusohjelmasta. Sopeuttamistoimien vuoksi Rikosseuraamuslaitos joutui vähentämään henkilöstöään yli 500 henkilötyövuodella kykenemättä samalla sopeuttamaan laitosrakenteitaan. Sopeuttamistoimien lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen taloudelliseen tilanteeseen ovat vaikuttaneet myös ICT-hankkeiden ja uusien vankiloiden käyttöönottojen alkuperäisiä arvioita suuremmat kustannukset.

Yleisesti ottaen Rikosseuraamusalaitoksen turvallisuustilanne on kohtuullisen hyvällä tasolla, kun tarkastellaan mm. karkaamisia, lupien noudattamista ja laitosten huumetilannetta. Tällä hetkellä erityistä huolta aiheuttaa henkilökuntaan kohdistuneiden uhkausten ja aggressioiden lisääntyminen sekä vankiloissa että myös vapaa-ajalla, mikä on ilmiönä varsin uusi. Aggressioiden taustalta löytyy vahvoja yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja heidän pyrkimyksiinsä aiheuttaa pelkoa ja epäjärjestystä vankiloissa ja samalla vahvistaa omaa valta-asemaansa.

Henkilökuntaan kohdistettavalla väkivallalla pyritään vaikuttamaan valvontaan liittyviä tehtäviä hoitavien vankilavirkamiesten halukkuuteen suorittaa tarkastustoimintaa tai puuttua järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaan vankilarikollisuuteen. Vankien välisen väkivallan taustalla on usein huumausainerikollisuuden harjoittamiseen liittyvä painostus ja velkasuhteet.

Tiedossamme myös on, että turvallisuusongelmien näyttävä käsittely julkisuudessa on omiaan pahentamaan pelkotiloja ja heikentää viranomaistoiminnan nauttimaa yleistä luottamusta. Laajemman turvattomuuden tunteen luominen edistää lähinnä rikollisryhmien tavoitteita.

Rikosseuraamuslaitos on ryhtynyt useisiin toimenpiteisiin vankilaturvallisuuden parantamiseksi ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintamahdollisuuksien rajoittamiseksi vankiloissa.

Toinen väliaikainen varmuusosasto avattiin Riihimäen vankilaan 11.11.2019 tehdyllä päätöksellä. Kokonaan uusi varmuusosasto avataan Turun vankilaan 1.1.2021, jolloin myös Riihimäen vankilan väliaikainen varmuusosasto lakkautetaan. Kahteen eri vankilaan sijoitetuilla varmuusosastoilla voidaan varmistaa, ettei väkivallan uhriksi joutunut vankilavirkamies kohtaa väkivallan tekoon syyllistynyttä vankien työtehtäviään suorittaessa. Varmuusosastopaikkojen uudelleen järjestämisellä kyetään myös kehittämään potentiaalisesti väkivaltaisten vankien sijoittelua valvonnalliselta tasoltaan

tarkoituksenmukaisempiin olosuhteisiin, jolloin myös väkivaltariskiä kyetään paremmin hallitsemaan.

Varmuusosastosijoitusten määrät ovat lisääntyneet vuosien 2019 ja 2020 aikana ja tämä johtuu suurelta osalta United Brotherhood rikollisjärjestöön kuuluvien tai järjestöön läheisesti liittyvien vankien vankeusaikaisesta huumausaine- ja väkivaltarikollisuudesta.

Kaikkien rikosseuraamusalueiden tulostavoitteisiin vuosille 2020 ja 2021 on kirjattu järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvien vankien sijoittaminen samoille osastoille erilleen muusta vankiyhteisöstä. Tämä parantaa myös henkilökunnan turvallisuutta, koska erityistä valvontaa vaativia osastoja on vähemmän ja henkilökuntaresursseja voidaan kohdentaa aiempaa tehokkaammin juuri näille osastoille.

Vuoden 2020 alussa on aloitettu säännöllinen työryhmätyöskentely työturvallisuuden parantamiseksi erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttaman uhkan torjumiseksi. Esimerkiksi uhka- ja väkivaltailmoitusten määrä on saatu nousuun yhteistyössä ammattijärjestöjen kanssa. Ilmoitusalttiuden alentaminen on tärkeää, jotta uhka- ja väkivaltatapaukset saadaan kattavammin tutkintaan.

Henkilökunnan turvatarkastuksia valmisteleva työryhmä on aloittanut toimintansa 28.5.2020. Turvatarkastusten käyttöönottamisella pyritään suojaamaan vankiloissa työskentelevää henkilökuntaa järjestäytyneen rikollisuuden taholta tulevalta painostukselta. Rikosseuraamuslaitoksella on tiedossa useita tapauksia, joissa henkilökuntaa on pyritty painostamaan esimerkiksi puhelimien salakuljettamiseen vankien käyttöön.

Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen väliseen tulossopimukseen on vuosille 2020 ja 2021 kirjattu vankilaturvallisuutta ja valvontatyötä arvioiva hanke, jonka tuloksia tullaan hyödyntämään vankilaturvallisuuden kehittämisessä. Ensi vuoden tulossopimukseen on kirjattu myös tavoitteet vähentää yksintyöskentelystä aiheutuvia ongelmia sekä vähentää henkilökuntaan kohdistuvaa maalittamista.

Erillinen täsmäselvitys tullaan tekemään Rikosseuraamuslaitoksen kyvystä vastata järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamiin haasteisiin. Tämä selvitystyö tullaan aloittamaan vielä kuluvan vuoden aikana.

Vankiloita on kehotettu puuttumaan United Brotherhood -rikollisryhmän edustamiseen vankiloissa. Vankilassa punamustan vaatetuksen käyttäminen rinnastuu ns. jengiliivien käyttämiseen vankilan ulkopuolella, koska kyseistä vaatetusta ei vankilaolosuhteissa voi käyttää ilman United Brotherhoodin antamaa lupaa. Vankilaolosuhteissa jengivaatetusta käytetään vankien ja henkilökunnan painostamiseen ja pelon ilmapiirin levittämiseen. Riihimäen vankila teki vankivaatteiden kieltämistä tietyillä vankilan osastoilla koskevan esityksen helmikuussa 2020. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus teki omien vaatteiden käytön rajoittamista tietyillä Riihimäen vankilan osastoilla koskevan päätöksen kesäkuussa 2020. Muissa vankiloissa omien vaatteiden käyttöä ei ole ainakaan vielä rajoitettu.

Vuoden 2021 budjetissa Rikosseuraamuslaitokselle on osoitettu 3,2 miljoonaa euroa vanhentuneen turvatekniikan uusimiseen. Tämän seurauksena esimerkiksi vankiloiden kameravalvontaa voidaan tehostaa niin, että pahoinpitelyjä mahdollistavia katvealueita jää entistä vähemmän.

Vantaan vankilan lisärakennushanke (160 vankipaikkaa ja 90 henkilötyövuotta) valmistuu vuonna 2025 ja tulee helpottamaan merkittävästi Etelä-Suomen suljettujen

vankiloiden käyttöasteisiin kohdistuvia paineita. Lisävankipaikkojen ansiosta myös potentiaalisesti väkivaltaisten vankien sijoittamisen vaihtoehdot lisääntyvät. Vantaan vankilan lisärakennus sisältyy hallituksen keväällä tekemään kehyspäätökseen.

Pääjohtaja Arto Kujala